

Kurzemes apgabaltiesas darbības attīstības koncepcija

Atbilstoši Latvijas Republikas Satversmē un likumā "Par tiesu varu" noteiktajam Latvijas Republikā līdzās likumdošanas un izpildu varai pastāv neatkarīga tiesu vara. Tiesu Latvijā spriež rajona (pilsētas) tiesas, apgabaltiesas un Augstākā tiesa.

Saskaņā ar likuma "Par tiesu varu" 40.panta pirmo daļu un 41.panta pirmo daļu apgabaltiesas iestādes darbu līdztekus tiesneša pienākumu pildīšanai vada tiesas priekšsēdētājs un tiesas priekšsēdētājam ir vietnieki, kas vienlaikus izpilda arī tiesas kolēģijas priekšsēdētāja pienākumus.

Kurzemes apgabaltiesa ir viena no sešām Latvijas apelācijas instances tiesām, kurā ir izveidotas Krimināllietu tiesas kolēģija un Civillietu tiesas kolēģija.

Nemot vērā, ka esmu Krimināllietu tiesas kolēģijas tiesnesis, kā arī to, ka likums tieši nenosaka tiesas priekšsēdētāja vietnieka un tiesas kolēģijas priekšsēdētāja funkcijas, attīstības koncepcijā vairāk pievēršīšos tieši Krimināllietu tiesas kolēģijas darbības aspektiem.

Uzskatu, ka gan tiesas priekšsēdētāja, gan viņa vietnieka un tiesas kolēģijas priekšsēdētāja pienākums ir ne vien organizēt tiesas un tiesas kolēģijas darbu, bet arī to pilnveidot, uzlabot un ietekmēt, lai tiktu sekmīgi realizēti tiesas pamatuzdevumi – nodrošināt ikvienas personas tiesības uz tiesas aizsardzību un taisnīgu tiesu. Tiesas priekšsēdētāja un viņa vietnieku vienota izpratne un kopīgs darbs ir svarīgs priekšnoteikums sekmīgai tiesas pamatuzdevumu izpildei un izvirzīto mērķu sasniegšanai.

Kurzemes apgabaltiesā šobrīd strādā 13 tiesneši un 32 darbinieki. Katram tiesnesim ir nodrošināts palīgs, kā arī tiesā ieviests tiesas priekšsēdētāja palīga pētnieciski analītiskajos jautājumos amats.

Lai gan sabiedrības uzticība tiesām ir samērā zema, tomēr tiesa sabiedrības acīs tiek uzskatīta par vienīgo, pietiekami efektīvo tiesību aizsardzības līdzekli.

Svarīgākie tiesas darbības kvalitātes kritēriji ir tiesas neatkarība, pieejamība, efektīva tiesas procesa norise saprātīgā termiņā un nolēmumu kvalitāte. Tāpat nozīmīga loma tiesas un tiesu sistēmas veiksmīgā funkcionēšanā ir darba kolektīvam, darba apstākļiem, darbinieku motivācijai, sadarbībai ar citām institūcijām, sabiedrības uzticībai tiesām, modernizācijai un tehnoloģiju attīstībai.

Ievērojot minēto, svarīgākie izvirzāmie mērķi Kurzemes apgabaltiesas turpmākai attīstībai būtu:

1. tiesas neatkarības, pieejamības un uzticības tiesai stiprināšana;
2. efektīva tiesas procesa un nolēmumu kvalitātes pilnveidošana;
3. pozitīvas darba vides un darbinieku motivācijas veicināšana;
4. sadarbības turpināšana un attīstība;
5. modernizācija un tehnoloģiju ieviešana.

Tomēr jāsaprot, ka minēto mērķu realizēšana nav atkarīga tikai no tiesas vadības, bet arī no kopējās valsts politikas un atbilstoša tieslietu sistēmas finansējuma.

1. Saskaņā ar likumā “Par tiesu varu” un Latvijas Republikas Satversmē noteikto tiesas un tiesneša neatkarību garantē valsts, tomēr jāatzīmē, ka dzīvē ne visos aspektos tas izpaužas, it īpaši finansiālajā jomā.

Uzskatu, ka Kurzemes apgabaltiesā tiesas pieejamība ir nodrošināta pietiekamā līmenī gan fiziski, gan tiesiski, tomēr nolūkā palielināt sabiedrības uzticību tiesu sistēmai, būtu nepieciešams apsvērt jautājumus par sabiedrības informēšanas līmeņa paaugstināšanu, sadarbību ar medijiem.

Šobrīd tiesā sadarbībai ar plašsaziņas līdzekļiem paralēli saviem tiešajiem darba pienākumiem ir norīkoti divi darbinieki. Tomēr manā skatījumā būtu nepieciešams piesaistīt katrai tiesai (vai vismaz katram tiesu apgabalam) augsti kvalificētu speciālistu sabiedrisko attiecību un komunikācijas jomā, kurš spētu kvalitatīvi informēt sabiedrību un medijus par aktuāliem un interesējošiem jautājumiem, kā arī sniegt nepieciešamo atbalstu tiesnešiem komunikācijas jautājumos. Savukārt tiesnešu komunikācijai ar presi būtu jānotiek tikai īpašos izņēmuma gadījumos (piemēram, ja citādā veidā nav izdevies vai nav iespējams saprotami izskaidrot tiesneša pieņemto nolēmumu konkrētā lietā).

Lai ieinteresētu jauniešus darbam tiesu sistēmā, tiesneši vada prakses juridisko specialitāšu studentiem, piedalās “ēnu dienu” un citos informatīvos pasākumos izglītības iestādēs. Nolūkā informēt plašāku sabiedrību par tiesu un tiesu sistēmas darbu, būtu apsverama ideja par “Tiesu dienu” ieviešanu (līdzīgi kā advokātiem, notāriem, tiesu izpildītājiem), kur interesenti koncentrēti un saprotamā veidā tiktu iepazīstināti ar tiesu darbu kopumā un tiesu sistēmas aktualitātēm.

Jebkurš veids un līdzeklis kā palielināt sabiedrības uzticību tiesām un tiesnešiem var būt apsveicams un noderīgs, tādēļ uzskatu, ka tuvākais solis šajā virzienā ir realizēt vairākuma tiesnešu vēlmi atteikties no administratīvās atbildības imunitātes, kas mazinātu spekulācijas par tiesnešu privilēģētāko stāvokli attiecībā pret pārējo sabiedrības daļu.

2. Viens no tiesību uz taisnīgu tiesu svarīgākajiem elementiem ir lietas izskatīšana saprātīgā termiņā.

Kurzemes apgabaltiesā ir noteikts lietu izskatīšanas termiņu standarts, kas pārsvarā tiek ievērots, ar atsevišķiem objektīvi pamatotiem izņēmumiem.

Uzskatu, ka lietu ātrāka izskatīšana nevar būt pašmērķis, bet tā līdzsvarojama ar lietā pieņemto nolēmumu kvalitāti.

Tiesas procesa efektivitāte un norise saprātīgā termiņā ir saistīta ne vien ar tiesā saņemto lietu skaitu un apjomu, bet arī ar lietu izskatīšanas procesuālo regulējumu un citiem aspektiem.

Kriminālprocesa efektīvākas un ātrākas norises sekmēšanai būtu rosināma diskusija par prokuroru lomu palielināšanu kriminālsodu piemērošanā, nepārtrauktības principa izslēgšanu no kriminālprocesa, pilna nolēmuma sagatavošanas nepieciešamību apelācijas instances tiesā (ja to nelūdz procesā iesaistītās personas). Jau šobrīd Kriminālprocesa likumā noteiktais regulējums paredz prokurora tiesības pabeigt kriminālprocesu ar priekšrakstu par sodu. Tomēr praksē šīs tiesības tiek izmantotas salīdzinoši ļoti reti, tā vietā izvēloties lietu nosūtīt izskatīšanai tiesai.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likumā noteikto regulējumu tiesvedība krimināllietās notiek trīs tiesu instancēs. Neskatoties uz to, ka administratīvos pārkāpumus raksturo mazāka bīstamība salīdzinājumā ar noziedzīgiem nodarījumiem, atbilstoši Administratīvās atbildības likumā (stājas spēkā 2020.gada 1.jūlijā) noteiktajam regulējumam praktiski visu administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšana ir paredzēta četrās instancēs (amatpersona, augstāka iestāde, pirmās instances tiesa, apelācijas instances tiesa).

Minētā lietu izskatīšanas kārtība administratīvo pārkāpumu lietās ir nesamērīga un rada nepamatotu slogu apelācijas instances tiesām, kavējot krimināllietu iztiesāšanas termiņus. Manā skatījumā jaunajā regulējumā būtu jāaprobežojas ar administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšanu trīs instancēs, paredzot vienīgi prokuroram tiesības iesniegt protestu par pirmās instances tiesas nolēmumu, tādā veidā nodrošinot likumības un personu tiesību ievērošanu.

Jāatzīmē, ka joprojām lietu savlaicīgu iztiesāšanu kavē arī tiesu atkarība no advokātu noslodzes kalendāra un līdz šim nav izdevies atrast pietiekami efektīgus risinājumus šādas atkarības mazināšanai.

Tiesas nolēmumu kvalitātes uzlabošanā svarīga loma ir regulārai tiesnešu un tiesas darbinieku zināšanu papildināšanai un tālākizglītībai. Uzskatu, ka esošo apmācības sistēmu varētu papildināt ar regulārām reģionos organizētām mācībām, atbilstoši apgabaltiesu teritorijai. Svarīgi būtu organizēt ne tikai lekcijas un seminārus, bet arī diskusijas par aktuāliem jautājumiem un problēmām.

Paralēli esošajai tiesas darbinieku apmācības sistēmai būtu noderīgi regulāri organizēt arī tiesas iekšējo vai reģionālo apmācību. Pozitīvi vērtējama būtu iespēja tiesu darbiniekiem, kuri studē juridiskajās augstskolās, iegūt Tieslietu ministrijas, Tiesu administrācijas stipendiju vai citāda veida finansiālu atbalstu.

Būtisks nolēmumu kvalitātes uzlabošanas aspekts ir arī vienotas un visiem paredzamas tiesu prakses veidošana valstī, kas nenoliedzami vairotu sabiedrības izpratni par tiesas darbu un uzticību tiesu varai kopumā.

Šajā sakarā ļoti nozīmīga būtu iespēja veicināt regulāru domu apmaiņu un diskusijas par aktuāliem un problemātiskiem jautājumiem ne vien starp apgabaltiesu un pirmās instances tiesām, bet arī starp visām apgabaltiesām. Tāpat vienotas izpratnes veidošanai dažādos tiesību jautājumos svarīga būtu domu apmaiņa ar Augstākās tiesas tiesnešiem.

Pēc tiesu reformas Kurzemes apgabaltiesas darbības teritorijā funkcionē viena pirmās instances tiesa – Kurzemes rajona tiesa. Vienas pirmās instances tiesas izveide nenoliedzami sekmē savstarpējo komunikāciju gan darba organizācijas, gan vienotas tiesu prakses veidošanas jautājumos.

Apelācijas instances tiesas lomai un atbildībai vienotas tiesu prakses un judikatūras veidošanā jābūt īpašai arī tādēļ, ka apgabaltiesa ir pēdējā instance atsevišķu kategoriju lietās (piemēram, administratīvo pārkāpumu lietas un sodu izpildes lietas kriminālprocesā).

Uzskatu, ka tiesnešu sanāksmēs un diskusijās par aktuāliem tiesu prakses vai citiem problēmjautājumiem būtu jāiesaista arī tiesnešu palīgi, kas veicinātu palīgu izpratni un atbildību par veicamo darbu, tādā veidā stiprinot arī piederību tiesu sistēmai.

Tiesnešu palīgu lomai gan tiesas nolēmumu kvalitātes paaugstināšanā, gan tiesas darbībā kopumā vajadzētu tikai pieaugt.

Lai arī Kurzemes apgabaltiesā tiesas priekšsēdētāja palīga pētnieciski analītiskajos jautājumos amata vieta izveidota salīdzinoši nesen, jau sākotnēji jūtams ievērojams palīga pienesums un ieguldījums problēmjautājumu identificēšanā, izpētē un risināšanā.

Vēl viens no nolēmumu kvalitātes uzlabošanas veidiem ir tiesnešu specializācija. Ņemot vērā, ka pēc tiesu reformas izveidotajās pirmās instances tiesās ievērojami palielinājies kopējais tiesnešu skaits, tiesnešu šaurāka specializācija ir iespējama un šādas specializācijas nepieciešamība ir izvērtējama.

3. Nenoliedzami sekmīgai tiesas darbībai nozīmīga ir ne tikai tiesas darbinieku ieinteresētība savā darbā, izglītības turpināšana, bet arī atzinība un konkurētspējīgs atalgojums. Pēdējos gados valstī ir rasta iespēja tiesu darbinieku atalgojuma palielināšanai, tomēr joprojām atalgojums nav uzskatāms par adekvātu darbiniekiem izvirzītajām prasībām un nepieciešamajām kompetencēm. Šādos apstākļos apsveicama ir iespēja nodrošināt vismaz motivācijas piemaksu tiem darbiniekiem, kuri izrāda iniciatīvu un vēlmi uzņemties papildpienākumus.

Tieslietu sistēmas ietvaros valstī apbalvojumus piešķir Tieslietu ministrija un Tiesu administrācija, tādēļ ļoti pozitīvi vērtējama un turpināma ir Kurzemes apgabaltiesā iedibinātā tradīcija apbalvot un izteikt publisku atzinību atsevišķi arī saviem labākajiem darbiniekiem.

Būtisks priekšnoteikums veiksmīgai tiesas funkciju īstenošanai ir arī darba kolektīvs un darba apstākļi. Uzskatu, ka Kurzemes apgabaltiesā tiesnešu un darbinieku mainība ir neliela un kolektīvs ir nostabilizējies. Tiesā tiek organizēti dažādi kopīgi pasākumi un kolektīva saliedētības rādītājs ir atsauce un iesaiste šo pasākumu organizēšanā, atbalstīšanā un apmeklēšanā. Savukārt darbinieku un tiesnešu iesaiste ārpus tiesas pasākumos varētu būt aktīvāka un tādēļ tā jāveicina.

4. Svarīga nozīme tiesas attīstībā un darba organizācijas uzlabošanā ir sadarbībai kā ar citu valstu tiesām, tā arī ar citām tiesu sistēmai piederīgām personām un institūcijām.

Kurzemes apgabaltiesa vairāku gadu garumā īsteno sekmīgu sadarbību ar Šauļu apgabaltiesu Lietuvā, regulāri organizējot savstarpējas tikšanās, konferences un diskusijas par abām pusēm nozīmīgām un aktuālām tēmām. Šāda sadarbība ir viennozīmīgi atbalstāma un turpināma, jo bagātina tiesnešu un tiesas darbinieku pieredzi un zināšanas par procesiem citās valstīs, ko iespējams izmantot ikdienas darbā. Attīstot starptautisko sadarbību, apsverama arī iespēja par sadarbību ar citu valstu tiesām nākotnē.

Starptautiskās sadarbības veicināšanai (ne tikai ar citu valstu tiesām, bet arī konkrētu procesu ietvaros) būtiska nozīme ir valodu zināšanām, tādēļ uzskatu, ka tiesnešu un tiesu darbinieku apmācības sistēmā uzmanība būtu pievēršama arī pienācīgai valodu apmācībai.

Manā ieskatā būtu veicināma arī regulāra tiesas sadarbība ar tiesu sistēmai piederīgām personām un institūcijām (prokuratūra, advokatūra u.c.), kas ļautu kopīgi apspriest, operatīvi un visiem pieņemamā veidā risināt ar tiesas darbības organizāciju saistītus jautājumus, tai skaitā noslodzes kalendāru problēmu.

5. Tiesas attīstība nav iedomājama bez mūsdienu prasībām atbilstošām tehnoloģijām un periodiskas modernizācijas.

Kurzemes apgabaltiesā tiesneši un darbinieki ir nodrošināti ar atbilstošu datortehniku un citiem nepieciešamajiem tehniskajiem līdzekļiem. Tāpat visas tiesas sēžu zāles ir aprīkotas ar skaņu ieraksta iekārtām un divās tiesas sēžu zālēs ir nodrošinātas videokonferences iespējas.

Tuvākajā nākotnē projekta “Tiesu informatīvās sistēmas attīstība” ietvaros ir paredzēta elektroniskā tiesvedības procesa izveide (E-lietas), tādēļ svarīgi ir savlaicīgi tam gatavoties, sekojot līdzi projekta attīstības procesam un pētot citu valstu pieredzi darbā ar E-lietām.

Kurzemes apgabaltiesas tiesnesis

Didzis Aktumanis

Dokuments parakstīts elektroniski ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu.